

USTOZ IZIDAN ZIYO ISTAGAN SHOGIRDLAR

Qo'lyiyeva Gulchehra Nazarqulovna,
Guliston davlat universiteti
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent
E-mail: kuylieva.g@mail.ru

Oliy dargohdagi talabalik davrimga ham anchagina yillar o'tib qo'yibdi. Adabiyotga bo'lgan mehr, yangi chiqqan badiiy asarlarga tashnalik maktabdayoq shakllanib ulgurgan edi. Adabiyot o'qituvchimizning maroqli dars o'tishi va she'rlarni ifodali o'qishi qiziqtirgani, uyimizda opa-akalarimiz o'qigan badiiy asarlarni yashirincha o'qishga harakat qilganlarimizmi, balki qattiqqo'l onajonimning "ko'chada ertadan-kechgacha sakrab, o'yindan bo'shamasdan, qo'lingga kitobingni ol" degan gaplari kor qilibmi, o'qishga tutinganimiz sabab bo'lib, kitobga bo'lgan mehr tobora muhabbatga aylanib ulgurgan bo'lsa ne ajab. Filologiya sohasida o'qishga topshirganimga sabab, bu yo'nalishda katta opamning ham o'qiyotgani turtki bo'lgan deb o'ylayman. Keyinchalik oliy dargohdagi mutaxassislik bo'yicha mustaqil o'qiladigan adabiyotlarni paydar-pay o'qishlarimiz bizga inson bo'lib shakllanishimizda eng kerakli bo'lgan sabr-bardoshni, rostgo'ylik, chidamlilik, eng asosiysi, hayotga muhabbat va undan zavqlanib, yaxshilik izlab yashashni o'rgatgan ekan aslida. O'qib chiqqan asarimizni kursdoshlar o'rtasida qizg'in muhokamaga bo'ishi, tortishib - bahslashish, har bir talaba asar haqida o'z mustaqil fikrini ayta olishga ega bo'lishni o'rgatgan ustozlarimizga shogird sifatida minnatdorligimni aytishni istardim.

O'qishni bitirishda yozgan diplom ishinni ustozlar yuqori baholashgan edi. Shu sababli unga yaqin mavzu tanlash va ilmiy rahbar tayinlashda mendan bir kurs yuqorida o'qib, aspiranturani bitirib, o'zbek adabiyotida tarixiy qissalar mavzuida nomzodlik ilmiy ishini himoya qilgan, Guliston davlat universitetining ko'zga ko'ringan adabiyotshunosi, dotsent Qobil Ko'bayev bilan maslahatlashib, O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi o'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti professori, filologiya fanlari doktori, No'monjon Karimovich Rahimjonov huzuriga 2009 -yil avgust oyida keldik. Ustoz bilan suhbat asnosida shuni bildimki, domla har qanday soha, ayniqsa, o'zbek adabiyotining barcha yonalishlari, janrlarida yaratilgan va yaratilayotgan asarlardan boxabarligi, tadqiq qilinmagan yonalish – o'zbek adabiyotida epik asarlardan tarkib topgan romanlar uchligi – trilogik asarlar ustida ish boshlashim ma'qul bo'lishini, bu mavzuda izlanishlar olib borilmayotganligi, hali qanchadan - qancha asarlar tadqiqotchilarini kutib yotganligini gapirdilar. Ilm qilishning mashaqqatlari haqida, bu yo'lda sabrli bo'lishni maslahat berish bilan birga ko'plab jahon va rus, o'zbek adabiyotining ko'zga ko'ringan olimlarining ilmiy va nazariy asarlarini o'qib-o'rganishimni tavsiya qildi.

Dunyo adabiyotida mashhur asarlar yuzasidan qilingan shu mavzudagi izlanishlar, bu sohada qaysi adiblar asarlariga ko'p murojaat qilinganligini tekshirish va ishni eng avvalo xalq og'aki adabiyoti tarixiga bog'lab tekshirish, epic asarlarning ildizi eposlarga, xalq dostonlariga borib taqalishini va ishning nazariy qismini pishiq yozishim uchun nazariyani mustahkam o'rganishim maqsadga muvofiqligini qayta-qayta ta'kidlaganlari ko'z oldimdan hozirgidek o'tib turibdi. Dissertatsiya ishida ham "...eposlardagi mavjud turkumlilik xususiyatining ba'zi poetik unsurlari trilogiya tarkibidagi bu kabi jihatlarda ham ko'zga tashlanishi uning ildizlari eposlar mazmun-mohiyatida mavjudligini anglatadi" kabi xulosalarga kelishimizga asos bo'ldi.

No'monjon Karimovich menga dissertatsiyamning nazariy qismi bo'lgan birinchi bobdagi ikki faslini pishiq qilib yoritishda XVIII asrning ma'rifatparvar shoiri, jahon adabiyotining ko'zga ko'ringan adibi, nemis faylasufi Y.V.Gyotening "G'arbu Sharq" devonini o'qishni va u haqidagi adabiyotshunoslarning tanqidiy, ilmiy-nazariy asarlarini chuqur o'rganishim kerakligini ta'kidladi. Nemis yozuvchisining necha yillar oldingi asarida islom dinini ulug'lagani, dinlararo, madaniyatlararo, millatlararo bag'rikenglik, Sharq va G'arb sivilizatsiyasi, umuminsoniy maqsadlarning uyg'unligini ta'minlashga qoshgan hissasi deb qabul qilish mumkin. Shoirning islom dini va sharq she'riyatiga ergashib, undan hayratlanib va shu yo'ldagi rivoyatlar asosida go'zal turkum doston yaratganiga guvoh bo'ldim. Bu asarni g'arb yozuvchisi yozgan deb emas, balki sharqlik adib qalamiga mansub deb hisoblaysiz. Ustozimiz No'mon Rahimjonov domla bekorga bu asarni tavsiya qilmaganligini va ustozning jahon adabiyotida yaratilgan asarlarni chuqur bilishini va tahlil qilishini tushunib yetdim. Gyote asarlarini tarjima qilgan olima Yanglish Egamova ta'biri bilan aytganda "Olmon adabiyotida Gyotedan oldin ham, keyin ham unga teng keladigan ijodkor hali dunyoga kelmagan" ligini, uni bejiz Hofiz va Sa'diylar ijodi, Sharq falasafasi namda islom olami maftun etmaganligining guvohi bo'lamiz:

Allohga itoatdur Islom degan so'z asli,

Islomda yashab hamma, o'lajakmiz islomda.

Dissertatsiya ishimga o'bekt qilib olingan P.Qodirovning "Yulduzli tunlar", "Humoyun", "Akbar" romanlarini haqida yozuvchi bilan ikki marotaba uchrashuv va suhbatlar uyushtirib, ularning tarixiy roman va romanchilik, trilogiya va tetralogiya haqidagi fikr-mulohazalari, menga bergan ma'lumotlari, anketa savollarga olgan javoblarim – barchasi ustozim No'mon Rahimjonovning yordami va maslahatlari tufayli amalga oshdi deb hisoblayman. Adabiy suhbat-muloqotlarimizdan biri kasalxonada kechdi, suhbatimiz so'ngida Primqul Qodirov ilmiy ishimi rivojida menga oq yo'l tilab, duo qilganlari kechagina bo'lgandek ko'z oldimda turibdi.

Ustozning shogirdlari juda ko'p edi. Birgina Guliston davlat universitetida faoliyat yuritgan va yuritayotganlardan filologiya fanlari nomzodi, dotsent Q.Ko'bayev, filologiya fanlari doktori O.Fayzullayeva, dotsent G.Qo'yliyeva, dotsent D.To'rayevalarni aytishimiz mumkin. Domla shogirdlarini yaxshi ko'rardi, yo'qlab borsak, boshi ko'kka yetib, quchoq ochib kutib olardi. Mehmondo'st, shirinkalom, samimiy, bilimli adabiyotshunos olim bilan soatlab gurung qilar edik. Hanuz shunday diltortar suhbatlarini qo'msab, domlani eslab-eslab turamiz. Shogirdlar ustozning suhbatlari, maslahatlarida ko'p bo'ldik, ularga amal qilib, izidan yurib, ilm cho'qqilarini egallashga harakat qilib, yo'lda davom etmoqdamiz.

Domla vaqtning qadriga yetadigan, undan to'lig'icha foydalanadigan ijodkor edi. Shunday band bo'lar ediki, vaqtni qizg'anib, ijod qilishiga, o'qib-izlanishiga halal beradi deb hatto mobil telefon ishlatmas edi. Bu xotiralarni yozyapmanu, ustozning bu olamni tark etganiga ishongim kelmaydi.

Filologiya fanlari doktori, professor No'mon Rahimjonovdan "Shoir va davr", "Istiqlol va bugungi adabiyot", "Tarixiy qissalar haqiqat izlaydi" (Q.Ko'bayev bilan hammualliflikda), "Badiiy asar biografiyasi" kabi monografiyalari, "Nur boqiylikdir", "Falsafiy lirika" kabi risolalari chop etilgan va bitta "Jimjit jolalar" nomli qissa yaratishga ulgurdi.

Ustozning oxiratlari obod bo'lsin, biz kabi ko'plab shogirdlariga bergan ilm ziyosi qabrini nurga to'ldirib, yoritib tursin!